

GAYRI DAYANAMAM BEN BU HASRETE VE ÂŞIK HÜSEYİN /iki

Dr. Halil ATILGAN

Âşık Hüseyin'in ailesi Malatya'dan Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinin Erçene köyüne gelip yerleşir. Babası Yemliha, annesi Fatma. 1874 yılında doğan annesi 1914 yılında, 01. 07. 1859 tarihinde doğan babası da 05. 05. 1924 tarihinde vefat eder. Araştırmacılar Âşık Hüseyin'in soyadının Tenecioğlu olduğunu söyleseler de değildir. Amcasının soyadı Tenecioğlu olduğundan Hüseyin'in de soyadının aynı olacağı düşünülmüş. Nasıl tespit edildiğini bilmiyoruz. Bizim tespitlerimize göre âşığın soyadı Tahtacıdır. Doğum tarihi 01. 07. 1896. Ölüm tarihi 25. 02. 1945'tir. Nüfusa kayıtlı olduğu il Kahramanmaraş, ilçesi Afşin. Köyü Erçene'dir. Âşık Hüseyin'in dedesinin adı Osman, (Yemliha'nın babası Osman) ninesinin adı Hüsne. (Yemlihanın annesi) Yemliha'dan doğan Âşık Hüseyin'in bir kız diğeri erkek iki kardeşi var. Erkek kardeşi Osman, kız kardeşi ise Melek. 01. 07. 1902 tarihinde doğan Osman. 15. 05. 1918, 01. 07. 1898 tarihinde doğan Melek Hanım da 1912 yılında vefat eder. İki kardeş de çok genç yaşta göçüp gider bu dünyadan.

1914 yılında annesini, 1924 yılında da babasını, daha önce de kardeşlerinin vefatı onu tek başına bırakır. Ana yok baba yok. Kısaca hiç kimse yok. Çareyi memleketten, doğup büyüdüğü topraklardan ayrılmakta bulur. Yeni bir düzen kurmak, ekonomik durumunu düzeltmek amacıyla memleketi terk eder. Tespitlerimize göre Hüseyin'in ilk konalgası Kadirli'nin Köseli köyünde Kâmil Akçalı'nın çiftliği. Çiftlikte bahçıvan olarak çalışmaya başlar. Onun saz çalıp türkü söylemesi Kadirli çevresinde ünlenmesini, adının yavaş yavaş duyulmasına vesile olur. Ağıtçı ozan olarak bilinmesi ünlenmesini daha da artırır. Yaktığı ağıtlar ününe ün, şanına şan katar. Adana, Kahramanmaraş, Gaziantep üçgeni içinde hayatını sürdüren Âşık Hüseyin, Kadirli, Osmaniye ve Düziçi ilçe düğünlerinin de aranan âşığı olur. Onu Maraş ve Çukurova yöresinde tanımayan yoktur. Zenginlerin, Kadirli ağaların eğlencelerinde o başmisafirdir.

Eskiden Kadirli'nin varlıklı insanları, eğlenmek için vilayetleri Adana'ya değil de, Adana'dan daha hareketli olan Ceyhan'a giderler. Ürünlerini orada satarlar, ihtiyaçlarını da temin ederlerdi. Ceyhan'a giderken Ceyhan nehrini "gemi" dedikleri ağaçtan yapılmış sal ile geçerler, Ceyhan'daki pavyonlarda eğlenir, han denilen üstü otel altı da atların ahırını olan büyük binalarda kalırlardı.

Kadirli ağaları yine bir gün Ceyhan'a gittiklerinde, Ceyhan Irmağı kenarında ki pavyonda bir tiyatüranın (şimdiki pavyonlardaki dans ve eğlencenin adı) olduğunu ve bu tiyatürada Acem Kızı adında dans eden bir bayanın çalıştığını öğrenirler. Kadirli ağaları başka bir günde yanlarına Âşık Hüseyin'i de alıp Ceyhan'a Acem Kızını seyretmeye giderler. Tiyatura başlar, Kadirli'liler şanonun ön tarafına hep birlikte otururlar. Sabırsızlıkla Acem Kızı beklenmeye başlanır. Derken o an gelir. Takdim edilen Acem Kızı şanoya çıkar. Parmaklarındaki zillerle, hem şarkı söyler, hem de dans eder. Bu durumdan Kadirli ağaları ve Âşık Hüseyin çok etkilenir. Ağalar Âşık Hüseyin'in de Acem Kızına bir türkü söylemesi için faaliyete geçerler. Tiyatura, yani pavyon sahibinden izin alırlar. Durum Acem Kızına iletilir. O da razı olur. Razı olduktan sonra da âşığın karşısına geçer oturur. Hüseyin alır sazını eline vurur teline.

*"Çırpınıp ta şanoya¹ da çıkınca
Eğlen şanoda da kal Acem Kızı."*

Türküden sonra Acem Kızı dans etmeye başlar. Başlar ama Acem Kızının aşkı Âşık Hüseyin'in içine, Âşık Hüseyin'in aşkı da Acem Kızının yüreğine kor gibi düşer. Gözlerde çakan şimşek ok olur yüreklere saplanır. Dizelerde yaşanan can alıcı güzellik yüreklere gömülür. Her ikisi de duygularını birbirine ifade

1 Şano eğlence yerindeki sahnenin adı. Çırpınıp da şanoya da çıkınca dizesiyle Acem Kızının zilleriyle çırpınarak sahneye çıkması ifade edilmektedir. Neşet Ertaş'a göre dizedeki "şano" ya da çıkınca sözcüğü şanovaya dönüşmüş. Çırpınıp ta şanovaya çıkınca şekline dönüşmüş. Sözleri Âşık Canani'ye mal eden Mehmet Gökalp de Neşet Ertaş'ın aynı dizede kullandığı şanovaya sözcüğünü Şamova'ya dönüştürmüştür. Dizede Çırpınıp ta Şamova'ya çıkınca şeklinde söylenmiş. Mehmet Gökalp: "Şamovası Kars ili sınırları içinde bir ovanın adıdır" diyor. Biz bunu doğrulamak için Kars ilinin Selim ilçesinin Sipkor (Yamaçlı) köyü muhtarı Sn. Hayrettin Bay'ı aradık. Kars ili sınırları içinde böyle bir ovanın olmadığını söyledi. Ayrıca Karşlı Âşık dostum Mürsel Sinan'ı arayarak Şamovası'nın araştırılmasını rica ettik. Sağ olsun Mürsel Sinan da sordu soruşturdu. Kars ili sınırları içinde böyle bir ovanın olmadığını söyledi.

edemeden perde kapanır. Acem Kızıyla yoğun duygular yaşayan Âşık Hüseyin ağalarla birlikte Kadirli'ye geri döner.

Döner dönmesine ama Acem Kızı Ceyhan'da, Hüseyin Kadirli'de. Her gün hasret biraz daha çekilmez olur. Âşık Hüseyin, Acem Kızının aşkıyla yanar tutuşur. Gün be gün ateş olup yakan hasret Hüseyin'i alır götürür Ceyhan'a. Ver elini Ceyhan diyerek yollara düşer. Yayan yapıldık yollara düşen Hüseyin iki-üç gün sonra Ceyhan'a varır. Acem Kızını bulur. Konuşup anlaşır. Hasret giderirler. Acem Kızı Âşık Hüseyin'i yanından ayırmaz. Günler haftalar böyle geçerken Adana'nın tanınmış ağalarının birinin oğlu da o sırada meşhur Acem Kızını duyar. Ceyhan'a gelir. Burada Acem Kızına âşık olur. Pavyon sahibine büyük paralar vererek Acem Kızını alır ve Adana'ya gidecekken Âşık Hüseyin'in haberi olur. Âşık, Acem Kızının olduğu yere koşar. Bu sırada ağanın oğluyla Acem Kızı arabayla binmiş hareket etmek üzeredir. Hüseyin durumu anlar, olduğu yere oturur. Sazını alır eline, vurur teline. Yaşlı gözleriyle Acem Kızının ardından:

*Dayanamam gayrı ben bu hasrete
Ya beni de götür ya sen de gitme
Ateşin aşkına yakma çıramı
Ya beni de götür ya sen de gitme.*

*Ahtı amanımız vardı seninle
Gönül mü eğledin yoksa benimle
Kavli kasem eylemiştik yeminle
Ya beni de götür ya sen de gitme.*

*Sen gidersen kendim berdar ederim
Bülbül gül dalına konmaz n'iderim
Elif kaddin büker keman ederim
Ya beni de götür ya sen de gitme.*

*Aşk-ı muhabbetle düştük dillere
Bu hasretlik beni salar çöllere
Bırakıp da gitme gurbet ellere
Ya beni de götür ya sen de gitme.*

*Yâr sineme vurdun kızgın dağları
Viran koydun mor sümbüllü bağları
Hüseyin'im geçiyor gençlik çağları
Ya beni de götür ya sen de gitme.*

diyerek duygularını dile getirir. Beş dördlük olarak söylenen türkünün son dördlüğünde Hüseyin: Hüseyin'im geçiyor gençlik çağları diyerek taşırır. Türkü deki: Söz ve müzik müthiş bir uyum içinde olup sözler ise yaşanan hadiseyle adeta kucaklaşmaktadır. 1940-1945 yılları arasında söylendiğini tahmin ettiğimiz türkü o günden bu güne dilden dile, telden tele anonimleşerek bize ulaşır. Üç dördlük olarak bize ulaşan türkü Çorum Alaca'dan TRT repertuar kayıtlarına geçer. Derleyen: TRT Müzik Dairesi Başkanlığı THM Müdürlüğü. Kaynak: Ali Rıza Erdoğan. Repertuar sıra no: 187'dir.

Bu türküyle ilgili Bayram Bilge Tokel; Gazi Üniversitesinin 1985 yılında düzenlediği Milli Kültür ve Gençlik Sempozyumunda sunduğu "Joyce Okurken Arabesk Dinlemek"² adlı tebliğinde türkünün Çorumlu Âşık Hüseyin'e ait olduğu bilgisini verir. İşte o bölüm.

(...) "Geçtiğimiz yıllarda dillerden düşmeyen Çorum dolaylarının güzel bir uzun havası vardı. Gayrı dayanamam ben bu hasrete. Türkü Çorum'dan Ali ihsan Erdoğan'dan TRT Müzik Dairesi Başkanlığı tarafından bozlak olarak derlenmiş." Diyerek:

2 (...) "Geçtiğimiz yıllarda dillerden düşmeyen Çorum dolaylarının güzel bir uzun havası vardı. Gayrı dayanamam ben bu hasrete. Türkü Çorum'dan Ali ihsan Erdoğan'dan TRT Müzik Dairesi Başkanlığı tarafından bozlak olarak derlenmiş."

*Sen gidersen kendim berdar ederim
Bülbül gül dalma konmaz niderim
Elif kaddin büker kemend ederim
Ya beni de götür ya sende gitme.*

dörtlüğün yanlış okunduğunu kaddin sözünü bilmeyenlerin o sözcüğü kadrin olarak okuduklarını söylüyor kaddin ile kadrin arasındaki farkı belirtiyor. Bizi ilgilendiren sözün yanlış okunmasından ziyade türkünün Çorumlu Âşık Hüseyin'e ait olduğunu söylenmesi. Şimdi bu konuyla ilgili tespitlerimizi sıralayalım.

Bizim beş dörtlük tespit ettiğimiz sözlerin üç dörtlüğü ile TRT repertuarındaki sözler aynı. Hiçbir değişiklik yok. Çorum'a gelinceye kadar türkü iki dörtlük fire vermiş. Diğer sözler tüm özellikleriyle varlığını korumuş. Korumuş korumasına ama: B. Bilge Tokel yukarıda kaynak olarak verdiğimiz yazısında daha önce de belirttiğimiz gibi türkünün Çorumlu Âşık Hüseyin'e ait olduğunu söylüyor. Hangi kaynağa dayanarak bu tespiti yapmış bilemiyoruz. Biz türkünün Çorumlu Âşık Hüseyin'e ait olup olmadığını araştırdık. Sonunda Çorum ve civarında iki Hüseyin çıktı karşımıza. 1. Kul Hüseyin³ diğeri Âşık Hüseyin. Ziya Gürel'in Halk Âşıklarından Ali'ler-Hüseyin'ler adlı kitabında Âşık Hüseyin'le ilgili tespit ettiğimiz bilgiler Bayram Bilge Tokel'in bahsettiği Çorumlu Âşık Hüseyin olamaz. Mümkün değil. Çünkü iki âşığın yaşadığı zamanlar çok farklı. Adı geçen kaynaktan tespit ettiğimiz bilgiyi aynen aktarıyorum:

“Hüseyin'in bizdeki cöknünde:

*Sene bin yüz doksan yedi yazıldı
Zülüm arttı dayanılmaz zoruna*

başlıklı bir deyişi var. Bu hicri tarih şimdiki tarihe göre 1780 - 1781'li yıllara tekabül etmektedir. Buna göre Âşık Hüseyin'in XVIII. Yüzyılın sonlarına doğru hayatta olduğu belirtilmektedir⁴

Bizim bahsettiğimiz Afşin'in Erçene köyünden olan Âşık Hüseyin'in doğduğu yıl 1896, ölümü 1945'tir. Arada oldukça farklı bir zaman dilimi var. Çorum'lu Kul Hüseyin de böyle. Adı geçen kaynakta Kul Hüseyin ile ilgili de şöyle deniyor: “Hacı Bayram'ın damadı olan Eşrefoğlu'nun yaşamı 16. yüzyıldadır. Kul Hüseyin'de 16. yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır.”

O halde Bayram Bilge Tokel'in bahsettiği Çorumlu Hüseyin de, Kul Hüseyin de bahsettiğimiz türkünün sahibi olamaz. Zira her iki Hüseyin'in yaşadığı zamanla Erçeneli Hüseyin'in yaşadığı zaman çok farklı. Arada önemli bir zaman farkı olmasına rağmen Kul Hüseyin'in, hem de Âşık Hüseyin'in⁵ şiirlerini tek tek inceledik. “Gayri dayanamam ben bu hasrete” dizesiyle başlayan bir şiire rastlamadık. Rastlamadığımız gibi adı geçen şiirin içeriğine yakın dörtlükler de bulamadık. Şiirlerini incelediğimiz her iki Hüseyin'in de Alevi olduğu, bu anlayışla şiirlerin yazıldığını tespit ettik.

Sonuçta: Çorum Alacadan TRT repertuarına bozlak olarak giren türkünün Çorumlu Hüseyin'lere ait olmadığı kesinleşti. O halde tespit ettiğimiz: Gayri dayanamam ben bu hasrete türküsü Erçeneli Âşık Hüseyin'e ait. Bu tespitin aksi ispat edilinceye kadar da geçerliliğini koruyacak diyor adı geçen türkünün Çorum varyantından da kısaca bahsetmek istiyorum. Hikâye şöyle:

“Hüseyin Emre ile bir hayat kadının acıklı öyküsüdür. ⁶ Hüseyin, Çorum'un Alaca ilçesinde varlıklı bir ailenin oğludur. Nermin ile Çorum'da kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlenmişlerdir. Fakat Hüseyin genelevdeki bir hayat kadınına sevdalıdır. Hüseyin bu sevdadan asla vazgeçmemektedir. Hüseyin'in ailesinin bu sevdadan haberi olur. Baskı ve şiddetle hayat kadınına Çorum'dan uzaklaştırırlar. Ve hayat kadını bu hasrete dayanamaz. Hüseyin'e bir şiir yazarak intihar eder. Ayrılık acısına dayanamayan Hüseyin kendini

3 Kul Hüseyin: Amasya ilinin Gümüşhacıköy ilçesinin Kiçi (Kaynak Kiçi yazıyor Keçiköyü olmalı) köyündendir. Şiirlerinde Kul Hüseyin olarak taşırılmış. 1210 (1795) yılında doğduğu 1295 (1879) yılında öldüğü bilinmektedir. Köydeki mezarı ziyaret yeri olarak kullanılmaktadır.

4 Ziya Gürel, Halk Âşıklarından Ali'ler - Hüseyin'ler. S. 100, Yeniçağ Matbaası Ankara, Ağustos 1991.

5 Halil Rifat Arıncı. Çorum ve Havalisi Şairleri 1898 - 1972. Ankara Üniversitesi Basımevi Ankara 1992.

6 <http://forum.vatansohbet.net/turkulerimizin-hikayesi/521-gayri-dayanamam-ben-bu-hasrete-turkusu-hikayesi.html>

alkole verir. Hapishaneye düşer. Görkemli, varlıklı hayat bir anda bitiverir. Çorum'dan Ankara'ya göç eder. Sonuçta öz oğlu tarafından öldürülür."

Türkünün hikâyesi böyle... Hayat kadınının Hüseyin'e yazdığı şiir ise Âşık Hüseyin'in Acem Kızına "Ya beni de götür ya sen de gitme" diye arkasından yalvardığı dörtlükler. Şiiri kadın yazıyor, "Hüseyin'im geçiyor gençlik çağları" diyerek Hüseyin tapşırıyor. Çık işin içinden çıkabilirsen...

Hikâye Bedirhan Gökçe'nin türkülerle birlikte şiirler okuyarak sunduğu programa da konu olmuş. Kral TV'de⁷ yayınlanan program internette tarafımdan tespit edildi. Programa konuk olan Nihat Nikerel:⁸ (Kurtlar Vadisindeki Seyfo Dayı) "Yaşanmış olan hikâyenin kahramanı benim dayımdır. Nermin yen-gemi alırken 40 gün kırk gece düğün yaptı. Düğüne bizzat bende katıldım" diyerek yukarıda naklettiğimiz hikâyeyi anlattı.

Ben programı dinleyince doğrusu hayret ettim. Bana peri masallarını hatırlattı. Çorum'un Alaca ilçesinde 40 gün kırk gece düğün yapılıyor. Bunu da programın konuğu Nihat Nikerel anlatıyor. Olayın kahramanı Hüseyin'in de dayısı olduğunu söyleyerek olayı tüm dinleyenlere naklediyor. Gerçekten de yakın zamanda böyle bir düğün gerçekleşmiş olsaydı, konuya ilgi duyan kişiler muhakkak duyardı. Zira günümüzde kırk gün kırk gece düğün yapmak her yiğidin harcı değil. Ayrıca önemli bir de haber.

Evet... Böyle bir programa tanık olduktan sonra türküyü TRT repertuarına kazandıran kaynak kişiyi aradım. Kaynak Çorum'un Alaca ilçesinden Ali İhsan Erdoğan. Ankara'da Keçiören'de market çalıştırıyor. Saz çalıp türkü söyleyen, bazı Çorum türkülerinin kaynak kişisi olarak kayıtlara geçen Alaca'dan Ankara'ya gelip yerleşen bir musiki sever. Kendisiyle yaptığım telefon görüşmesinde türküyü kimden, nerede, ne zaman ve nasıl öğrendiğini sordum. Ağabeyinden öğrendiğini, söz ve müziğin kime ait olduğunu bilmediğini, bu konuda bir fikir beyan edemeyeceğini ifade etti. Türküye çok kişinin sahip çıktığını, fakat hiç birinin gerçek sahibi olmadığı konusunda bilgi verdi. Sonra Nihat Nikerel'in TV programını seyredip seyretmediğini sordum. Seyrettiğini söyledi. Nasıl buldun? Anlatılanlar doğru mudur? Dediğimde. O konuşur ken kahkahayla güldüğünü, çirkin bir senaryoya kuyruklu bir yalan ekleyerek uygulamaya konulduğunu üstüne basa basa söyledi. Türkünün asıl kaynağının kim olduğu konusunu cevapsız bıraktı. *Gayrı dayanamam ben bu hasrete* adlı türkünün Çorum'da uydurulan hikâyesine de asla inanmadığını ifade etti.

Sonuç ne olursa olsun Âşık Hüseyin'in adı geçen türkülerini insanlık var oldukça yaşayacak, öne çıkan önemli eserler arasında yerini alan, söyleyenleri mest eden özelliklere sahip türküler olarak varlığını koruyacaktır. Kısaca Âşık Hüseyin: *Acem Kızı / Gayrı dayanamam ben bu hasrete / Bilemedim kıymetini kadrini* gibi güzel türkülerini repertuarımıza kazandıran adsız kahramanlardan biri. Bu çalışmada adsız kahraman Âşık Hüseyin'in *Gayrı dayanamam ben hasrete* adlı türküsünü değerlendirerek hakkı hak sahibine teslim etmeye çalıştık. Bundan sonra sıra *Bilemedim kıymetini kadrini / Hata benim günah benim suç benim* adlı türküsüyle ilgili tespitlerimizi değerlendirecek hak sahibine hakkını teslim edeceğiz.

⁷ Kral TV İz Birakanlar programı: <https://www.youtube.com/watch?v=EL5eibuXoTQ>. <https://www.youtube.com/watch>.

⁸ Nihat Nikerel: 5 Şubat 1950 yılında Çorum'da doğdu. Babasının vefatından sonra, erken yaşlarda İstanbul'a gelen Nihat Nikerel, çeşitli işlerde çalıştıktan sonra, 1972-1976 yılları arasında uzun bir dünya seyahati yaptı. Daha sonra yurda dönen sanatçı, 1985 yılında senaryolaştırılabilecek öykü yazarak sinemaya adım attı. Çeşitli sinema ve dizi filmlerde rol almanın yanı sıra kitap yazdı. Nihat Nikerel, İstanbul Aydın Üniversitesi'nde İletişim Fakültesi Gazetecilik bölümü öğrencisi olup, aynı zamanda öğretim görevlisi olarak İletişim bölümünde ders verdi. 70'li yıllarda sinema ile oyunculuğa başlayan Nihat Nikerel, 100'e yakın sinema ve dizide rol aldı. Süper Baba, Aynalı Tahir, Sıcak Saatler, Köprü gibi dizilerde ki rolleri ile daha çok tanındı. 2003-2004 yılları arasında Osman Sınay'ın yönettiği, Kurtlar Vadisi dizisindeki Seyfo Dayı karakteri ile akıllara kazınan Nihat Nikerel, son olarak Deli Dumrul Kuşlar Aleminde filminde Zalim Baba karakterini canlandırdı. Nihat Nikerel, 26 Eylül 2009 tarihinde Beşiktaş'taki evinde kalp krizi sonucu vefat etti. Zincirlikuyu Mezarlığına defnedildi.